

Laisvės gynėjų diena

Kas statė Vilniaus barikadas?

1991 m. sausį Vilniaus barikadose buvo sukloti ir sumontuoti apie 300 m³ gelžbetonio ir betono blokų, per 150 tonų metalo konstrukcijų; 180–220 m³ akmens riedulių, iškastas prieštankinis 250 m ilgio, 3 m gylio ir 6 m pločio griovys, palei Neries upę ant takų ir šlaito sumontuota apie 200 m gelžbetoninių vamzdžių, paklota 8 t spygliuotos ir 2 t plieninės vielos, 300 m² žvejų tinklo. Barikadų statyba kainavo 105 223 rublius, jos stovėjo iki 1993 metų rudens.

Neįprastos gelžbetonio konstrukcijos blokavo privažiavimą prie Aukščiausiosios Tarybos (dabartinio Seimo) rūmų.

Sumanių statybos inžinierių projektuotos ir pagal žaibiškai parengtą planą montuotos gelžbetonio barikados Vilniuje buvo išties įspūdingos. Neabejotinas bent jau psichologinis jų poveikis stabdant okupantų invaziją ne tik Vilniuje, bet ir visuose Nepriklausomos Lietuvos miestuose.

Tuo metu Spaudos rūmuose, Radijo ir televi-

zijos rūmų kabinetuose ir studijose, Radijo ir televizijos bokšto patalpose jau neteisėtai šeiminkavo burokevičiai, jarmalavičiai, naudžiūnai, kasperavičiai, steigvilos, „Tarybų Lietuvos“ laikraščio redaktorė S. Juonienė ir jos žurnalistai, gelbachai, subotiniai, švedai ir ivanovai – parsidavėliai, kurių dauguma ir dabar tebevaikto laisvi senojo Vilniaus gatvėmis.

1991 m. sausio 13-osios tragediją televizijos ekranuose išvydo viso pasaulio žmonės. Atskridę Maskvos emisarai savo akimis įsitikino, kad jie M. Gorbačiovo „namų darbo“ neatliks, nes gali žūti tūkstančiai. Tikrai prie Parlamento rūmų budėję iš visos Lietuvos susirinkę žmonės ir jų sukonstruotos barikados sutrukdė okupantų užmačias.

Pateikiame žurnalisto J. GIRDVAINIO pokalbį su žmonėmis, kurie anuomet (1991 m. sausio 13-16 d.) rūpinosi inžinierių fortifikacinių įrenginių statyba, – su „Vilniaus statybos“ tresto valdytoju Adolfu ŽUKAUSKU, jo pavaduotoju Henriku MARTINONIU, Vilniaus 7-osios statybos valdybos vyriausiuoju inžinieriumi Eimučiu VOLDEMARU ir Vilniaus miesto savivaldybės Gamybinės technologinės komplektavimo valdybos viršininku Pranu KUPČIKU.

Liudija tuometinis „Vilniaus statybos“ tresto valdytojas Adolfas Žukauskas:

– Išvydęs, ką okupantai padarė tą tragiškąją 1991 m. sausio 13-osios naktį prie Vilniaus radijo ir televizijos bokšto, Radijo ir televizijos rūmų, atskubėjau paryčiais prie Parlamento. O čia jau chaotiškai virė virė darbai – vyrai, moterys ir

Simbolinis okupacinių regalijų laužas.

Prie Parlamento per naktis budėję žmonės šildydavosi pirmąkart su tikto žmogaus pavaišinti puodeliu karštos arbatos.

vaikai vilko nuo statomų pastatų metalines sijas, tempė lentgalius, krovė plytas gatvėse ir prie Parlamento rūmų. Buvo aišku, kad inžinieriai galėjo padaryti šiek tiek daugiau. Drauge su pavaduotoju Henriku Martinoniu, inžinieriais Vytautu Paulausku ir Eimučiu Voldemaru, dispečeriais aptarėme, ką galėtume greitomis nuveikti. Jokių nurodymų iš aukščiau nebuvo. Mums diktavo sąžinė ir to pakako.

Vėly sausio 13-osios vakarą paskambinau Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynības štabo vadovui Alfredui Putramentui ir pasakiau mūsų idėją: statyti barikadas Vilniaus gatvėse, ant tiltų ir Parlamento rūmų teritorijoje. A. Putramentas toms idėjoms pritarė. Paskambinta į Respublikos Nepriklausomybės gynības štabą ir Jono Gečo kambaryje apsvarstytas bei patvirtintas Vilniaus barikadų statybos planas. Tartasi su Krašto apsaugos departamento direktoriumi Audriumi Butkevičiumi, Aukščiausiosios Tarybos Pirmininku Vytautu Landsbergiu. Iki smulkmenų tikslinome inžinerinės statybos schemą, žinojome, kas ir kuo galės padėti. Apskaičiavau, kiek reikės technikos: keliamųjų kranų, mašinų, iš kur vešime gelžbetonį ir betono blokus, užtvarams sijas, kaip privažiuosi-

me ir kas atliks darbus.

Sausio 14-osios rytą jau dirbo visa reikalinga technika. Žmonės, savanoriškai įsitraukę į darbą, skubino mūsų statybininkus. Tris paras dieną ir naktį visi triūsė.

Tada buvo aišku: jeigu sustos ar žlugs Parlamento veikla, bus nutrauktas Lietuvos demokratinės valdžios pamatų kūrimas. Po tragiškosios Sausio 13-osios nakties Parlamento rūmai buvo dar labiau žmonių apgulti ir akylai saugomi. Šimtai žurnalistų pranešinėjo visam pasauliui, kaip lietuvių tauta ginasi nuo okupantų.

Adolfas Žukauskas

Atmintinos barikados Gedimino prospekte.

Buvo galima pastatyti daugiau užtvarų negu apie Černobylio atominę elektrinę, bet tos tvirtos barikados vis tiek nebūtų ilgam sulaikiusios kovinių tankų, šarvuočių, desantininkų, omono smogikų. Bet tuo metu jau veikė ir kiti dėsniai. Jautėme, kad neilgai egzistuos prievarta suregzta Sovietų Sąjunga. Ji netrukus ir subyrėjo – toks buvo likimo sprendimas, istorijos dėsnis.

KAI JAUTI DRAUGE TAUTOS SIEKIUS...

Pasakoja 1990–1991 metų „Vilniaus statybos“ tresto valdytojo pavaduotojas Henrikas Martinonis:

– Sausio 13-osios naktį buvau su šeima prie Parlamento rūmų. Sužvarbę žmonės patys paskubomis statė barikadas iš gretimai kylančių objektų statybinių medžiagų prie Parlamento rūmų, Gedimino prospekte, už M. Mažvydo na-

cionalinės bibliotekos, Geležinio Vilko gatvėje. Maniau, jog barikados turi būti pastatytos taip, kad bent porai valandų sulaikytų ginkluotą kariuoną, kad jokia mašina negalėtų prisiartinti prie Parlamento ir jį saugojusios tūkstantinės žmonių minios.

Man buvo pavesta sudaryti barikadų išdėstymo ir jų statybos Parlamento priegose schemą. Ją parengiau sausio 14-osios naktį. Sausio 14-ąją 7 val. ryto prie Parlamento durų susitikau su tresto valdytoju A. Žukausku ir architektu A. Lauciumi. Aptarėme barikadų išdėstymą, statybos darbus ir jau 8 valandą pradėjome jų statybą.

Barikadų schema netrukus buvo patvirtinta ir Krašto apsaugos departamente. Aš turėjau vadovauti barikadų statybai. Buvo net surašyta, kas ką konkrečiai daro:

„**Užsakovas** – Parlamento rūmai, Krašto apsaugos departamentas.

Rangovas – Barikadų statybos viršininkas A. Žukauskas.

Barikadų statybos darbų vadovas – H. Martinonis.

Padaliniai – 3, 7, 8, 14, 15, 17 tresto statybos valdybos, subrangovai – 2 mechanizacijos ir 2 monolitinės statybos valdybos, Mechanizacijos valdyba.

Tiekėjai – Vilniaus namų statybos kombinatas, Gelžbetonio konstrukcijų gamyklos Nr. 1 ir Nr. 2, Trakų nerūdinių medžiagų kombinatas, Kauno gelžbetonio konstrukcijų gamyklos, Vilniaus gamybinė kompleksavimo valdyba“.

Tuo metu prie Parlamento 7-oji statybos valdyba (virš. Antanas Žala, vyr. inž. Eimutis Voldemaras) statė du objektus: deputatų viešbutį ir Statistikos departamento skaičiavimo centrą. Jai ir buvo pavesta statyti užtvaras šių objektų teritorijoje.

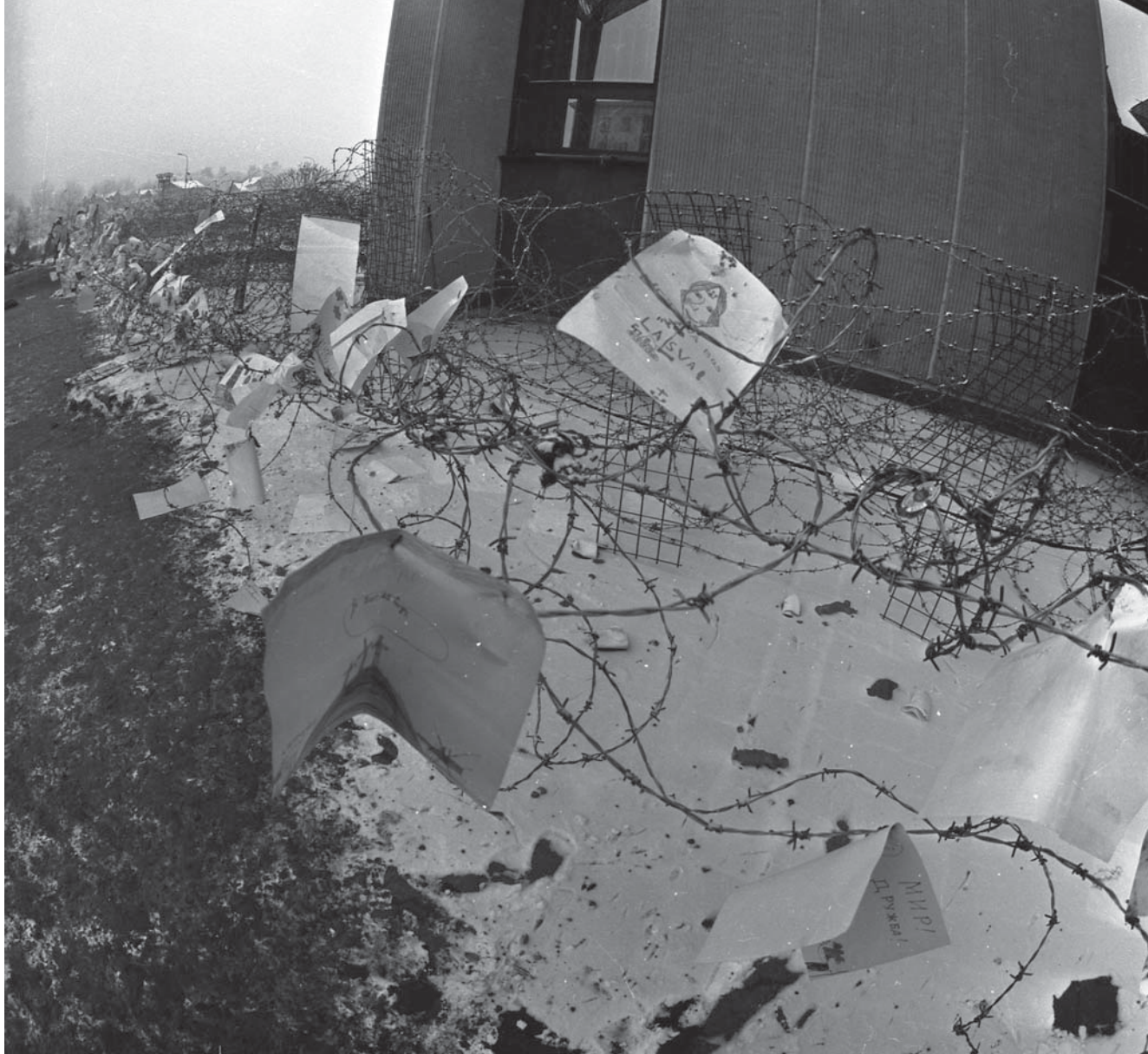
17-oji statybos valdyba (virš. Zenonas Krampas, vyr. inž. A. Kinderevičius, gamybos skyriaus virš. J. Urbonavičius) rengė įtvirtinimus palei Neries upę ir privažiavimuose prie Parlamento. Gedimino prospektą gelžbetoninėmis pertvaromis blokavo 3-ioji statybos valdyba (virš. G. Ramanauskas, vyr. inž. R. Jasponis). 8-oji statybos valdyba (virš. Kęstas Mak-

Henrikas Martinonis

Neries krantinė prie Parlamento buvo apjuosta sutvirtintais rentiniais.

Spygliuotų vielų vainiku aptvertą Parlamentą puošė vaikų piešiniai, eilėraščiai, patriotiniai plakatai ir užrašai.

simavičius) blokavo įėjimus į dabartinę Nepriklausomybės aikštę iš M. Mažvydo nacionalinės bibliotekos pusės, 15-oji statybos valdyba (virš. Vytautas Savickis) – tunelį ir požemines komunikacijas, vedančias į Parlamentą, 2-oji statybos valdyba (virš. Juozas Žvirblis, vyr. inž. Albinas Jasiūnas) – Parlamento televizijos stoties kolektorių.

Prieštankinį griovį kasė 14-oji mechanizuota žemės darbų valdyba (dir. Vitoldas Jurgelevičius). Ji taip pat užblokavo dabartinės A. Goštauto gatvės atkarpą po Pedagoginio universiteto tiltu. Čia suvežė apie 7 tūkst. kubinių metrų grunto. Sustatė galingiausias žemės kasimo mašinas, sudarydama tris judamas įvažiavimo į Parlamentą užtvaras. Šios valdybos mechanizatoriai apie tris mėnesius dieną naktį budėjo ir kontroliavo vienintelį įvažiavimą į Parlamentą.

Vilniaus namų statybos kombinatas (dir. A. Abramavičius) vežė stambiaplokščių namų sienas prie tunelio ir į didžiulį Parlamento rūmų kiemą.

Visi darbai vyko sausio 14–16 dienomis ir

naktimis. Visur dirbo specialistai. Kai išitraukė ir kitos organizacijos – vežė, kas ką turėjo: metalo laužą, atskirus karkasus, betono blokus. Mes nerimavome, kai budintys prie Parlamento žmonės puldavo padėti ir galėdavo net susižeisti, nes prie tokių darbų reikėjo specialistų. Tekdavo savanorius net išprašyti, liepdavom jiems toliau atsitraukti. Palei Nerį, kur dabar automobilių detalių parduotuvė, žmonės dirbo kiaurą naktį.

Nustebino tik telefonų tinklų atstovai, norėję surašyti aktą, kad žemės darbai atliekami su jais nesuderinus...

Barikados Vilniuje buvo statomos su tarpliais žmonėms praeiti, numatyta, kur galėtų įvažiuoti greitosios pagalbos mašinos. Atsargai buvo sukrauta statybinių medžiagų, kurios pavojaus atveju galėjo užblokuoti tuos įvaivimus.

Barikados buvo aprėmintos metalu, visi blokai suvirinti. O ant Parlamento rūmų stogo buvo statomi vertikalūs armatūros strypai, vi-

sas stogas užklotas Rusnės ir Ignalinos žuvininkų žvejybos tinklais. Ne tik stogas, bet ir visi Parlamento rūmai buvo apjuosti spygliuota viela ir plieninės vielos rulonais. Požeminių komunikacijų kanalai buvo užblokuoti ir užvirtinti.

Nustebino Parlamento rūmų viduje įsivertinę savanoriai gynėjai, paprašę atvežti vieną mašiną smėlio. Atvežėm iškart bent tris. Per 15–20 minučių jie supylė jį į maišus ir vėl prašo. Atvežėm dar tris pilnas mašinas smėlio. Jie smėlio maišais užblokavo visus Parlamento rūmų langus.

Kai jauti drauge su tauta jos siekius, tai kuo gali, tuo jai ir padedi. Beje, niekad nebuvau ir nesu jokios partijos narys.

ILGIAUSIOS BARIKADOS – PRIE PARLAMENTO

Vilniaus 7-osios statybos valdybos vyriausiasis inžinierius Eimutis Voldemaras prisimeina 1990–1991 metus:

– Sausio 13-osios rytą stovėjau prie Parlamento rūmų ir mačiau sušalusius žmones, kurie nešė nuo statomų pastatų armatūrinius tinklus, plytas, lentas ir tvėrė įėjimus į Parlamento rūmus. Tie armatūros karkasai – iki 15 metrų ilgio ir 3 metrų pločio. Per tris valandas iš statybos aikštelės „išgaravo“ daugiau kaip 100 tonų armatūros.

Tą dieną buvo nuspręsta daryti inžineriškai pagrįstus, stiprius ir saugius įtvirtinimus visose Parlamento priegose.

Barikadų statybą pradėjome sukaupe daug technikos, subūre gerus statybininkus, vairuotojus, montuotojus, inžinierius ir kranininkus. Bibliotekos dešinėje, pavyzdžiui, per arką galėjo laisvai įropoti didžiulis tankas, nes netvarkingai buvo sukrauti blokai. Radom ir kranininkų vadovą Juozą Žvirblį, ir kranininkus – jie bematant užbarikadavo arką.

Visi užtvarų statybos darbai vyko organizuoti, itin pavojingomis sąlygomis – tūkstantinėje minioje. Visi norėdavo padėti. Ir kaip įmanydami šauniai padėjo. Ačiū Dievui, nelaimių nebuvo, bet rizikos buvo daug.

Po savaitės vertinom, kas padaryta. Skaičiavom, kiek išėkvota statybai medžiagų, net kiek kainavo laužuose supleškinta deputatų viešbučio apsauginė tvora. Tada mes buvome pratę skaičiuoti kiekvieną lentgalį. Taigi barikadų statybos Vilniuje tuomet kainavo 105 tūkstančius 223 rublius. Tokia tik „Vilniaus statybos“ tresto išlaidų vertė. Tada tai buvo dideli pinigai!

O barikados stovėjo iki 1993 metų rudens. Jos buvo ardomos pamažu: iš pradžių ant

Žvėryno tilto (1991 m. lapkritis), vėliau – Gedimino prospekte. Prie įėjimo į Parlamento rūmus barikados buvo ilgiausiai. Tik po daugelio ginčų buvo nuspręsta – barikadas nugriauti, statybines medžiagas gražinti ten, iš kur jos buvo paimtos. O blokai su užrašais „Čia – Lietuvos širdis!“, „Rusų armija – važiuok namo!“, nors jau buvo išvežti į statybas, vėliau mūsų statybininkų pastangomis grįžo prie Parlamento kaip visų barikadų simbolis. Jos ir dabar primena tragiškąsias 1991 m. sausio įvykių dienas.

BARIKADA – TAI ŠIMTATŪKSTANTINĖ ŽMONIŲ MINIA

Mintimis dalijasi 1990–1991 m. Vilniaus miesto savivaldybės Gamybinės technologinės komplektavimo valdybos viršininkas Pranas Kupčikas.

– Mūsų valdyba atvežė Parlamento gynėjams 1160 lininių maišų smėliui, 5,5 t spygliuotos vielos, 2 tonas plieninės vielos rulonų. Vilniuje spygliuotos vielos neturėjom, ieškojom Kaune, radom Žemės ūkio tiekimo bazėje Palėmone. Reikėjo vinių, medienos. Viską darėme greit, žmonės dirbo dieną ir naktį.

Į Vilniaus miesto Nepriklausomybės gynbos štabą neretai rinkdavomės net po 2-3 kartus per dieną. Tekdavo pagal grafiką ir budėti savivaldybės nurodytose vietose.

– Ar tomis gelžbetoninėmis barikadomis buvo įmanoma apsiginti nuo okupantų tankų, šarvuotųjų ir ginkluotųjų kareivių bei karininkų? Ko tomis barikadomis buvo siekiama?

– Čia, manau, veikė daugiau psichologinis momentas – žmonės statė, gynėsi nuo okupantų kariaunos. Beginklė lietuvių tauta tikėjo savo dvasinėmis jėgomis ir norėjo išsaugoti Parlamentą. Ji skelbė savo ryžtą: daugiau nenorime sovietinio režimo, nebenorim to, kas dešimtmečiams buvo primesta, per jėgą okupuota, sugriauta, sunaikinta, išvežta, išvogta, nusavinta.

Nors ir spygliuota viela, barikadom, bet daugiau simboliškai apsitvėrėm nuo priešų.

Norint mus įveikti – reikėjo pereiti ne tik tas barikadas, bet ir šimtatūkstantinę žmonių minią – šturmuoti Parlamento rūmus, kuriuos dieną naktį stebėjo visas pasaulis.

Ir šito priešas pabūgo.

**Parengė
Juozas Girdvainis**

Vytauto Milišausko
ir autoriaus nuotr.

Eimutis Voldemaras

Pranas Krupickas